

ХРИСТО БОТЕВ - „НА ПРОЩАВАНЕ” МОТИВИТЕ ЗА ЖИТЕЙСКИЯ ИЗБОР НА БУНТОВНИКА

В живота на човека особено значим е изборът му при определени обстоятелства. Този избор се оказва понякога съдбовен в жизнени ситуации, изправили човека пред въпроса кой път да поеме, към какви ценности да се приобщи.

Проблемът за житейския избор е водещ в стихотворението на Христо Ботев „На прощаване”. Той отразява изключителен момент от живота на нашия народ под турско робство: да се примири с робската си участ или да поеме пътя на борбата за освобождение. Това е единствената алтернатива като национален и житейски избор. Лирическият герой от Ботевото стихотворение избира пътя, който е „страшен, но славен” - път, белязан с „две думи заветни: / свобода и смърт юнашка! „

Творбата е изградена като монолог на лирическият герой - „хайдутин-бунтовник”. Монологичната изповед постепенно преминава в диалог, тъй като героят не само разкрива своите чувства, но непрекъснато „разговаря” мислено с майка си. Той води диалог с най-близкия човек на сърцето си, разкрива радости и тревоги, утешава майчината душа, но се стреми и да я убеди в необходимостта от героичен избор, да я приобщи към своя ценностен свят.

Бунтовникът се обръща към майката, за да поиска прошка за избория от него път и благословия. Той е саможертвен и ще донесе много болка и мъка на майчиното сърце. Но личният избор на сина „хайдутин-бунтовник” е в името на свободата - най-високият национален идеал. Той е висша ценност за него, смисъл на живота му.

Чувствителен и сърдечен, бунтовникът иска да утеши и успокои майка си. Многократното обръщение към нея изразява синовната му нежност и топлота. С цялото си сърце той търси подкрепа не от някой друг, а тъкмо от онази, която го е родила и именно тя - майката, е нужно да разбере и приеме мотивите на житейския му избор. Турската „черна прокуда” (епитетът „черен” предава ярко робското мъчение на народа) е прогонила много млади българи в „тежка чужбина” да се скитат „немили, клети, недраги”. Нещастната съдба на родината и непримиримостта с робството мотивират житейския избор на героя, който е със „сърце мъжко юнашко”.

Майката е родила достоен син, дала му е сърце „юнашко”. Думата „юнак”, взета от фолклора, е най-същностната черта на Ботевия герой - израз на неговия борчески дух и смело поведение, на най-ценното в духовната му същност. Носители на юначество са всички герои-борци в Ботевата поезия (Чавдар войвода, хайдутите от „Пристанала”, Хаджи Димитър и др.).

Възпитан в мъжествен и юнашки дух, героят не може повече да понася оскверняването на „бащино ми огнище” (синекдоха, която символизира родното, сърдечната близост, семейните връзки). Огнището в дома на патриархалния свят е светилището, около което се е събирало семейството, където се е поддържало не само родовото съзнание, но и националният дух. Ето защо „бащино ми огнище” представя метонимично родната страна. На този образ е противопоставен образът на „тежка чужбина”. Изгражда се пространствена опозиция, наситена с идейно-духовно съдържание. Докато „бащино огнище” е символ на родното, на близкото, на скъпото на сърцето, „тежка чужбина” символ на чуждостта, емигрантската мъка, скиталчеството.

Героят е прокуден от бащиното си огнище, защото не е могъл да гледа как турчин „бесней” над него (метафоричен глагол, който експресивно представя

жестокостта и свирепостта на поробителя). Осквернен е не само родният дом, но и всички спомени, запазени в паметта на героя: свързани с чистотата на детството - „там, дето аз съм по-раснал/ и първо мляко засукал“, с обичта на близките, подложени на мъки „там, дето баща и братя/черни чернеят за мене!...“ (етимологична фигура, която, съчетана със символното значение на черния цвят, представя злочестата съдба на близките). „Там“ е сакралното пространство на Ботевия поетически свят, изпълнено със силните душевни преживявания на лирическият герой. Това наречие е свързано със светостта на всичко родно и скъпо на сърцето, с което бунтовникът е живял и изграждал своя емоционален и личностен свят. „Там“ е споменът за „либе хубаво“, чийто образ поетът е обрисувал с много финес и изящество, само с няколко щриха от света на духовното - очите и усмивката. „Черни си очи вдигнеше“ създават асоциация за дълбочина на чувствата, а „усмивка тиха“ (необикновено съчетание на слухово със зрительно възприятие) е детайл, загатващ за деликатност на духовното излъчване. Омразата към поробителя е породена от силната любов към близките и родното, над които той безчинства. В името на тази любов младият човек е направил своя избор. Влиза в битка с врага „безверни“, за да изпълни дълга си. Това е дългът към народа, защото в злочестата съдба на родни и близки се вижда нещастната съдба на всички.

Ето защо лирическият герой заявява: „и на глас тичам народен...“. „Там“ (наречието добива вече нов смисъл- на героичното пространство на борбата) той ще защитава честта на всичко „мило“ и „драго“ - майка, баща, братя, либе - народ. Там ще изпълни своя свещен дълг.

Бунтовникът мечтае и за онзи миг, когато ще докаже на дело - в битката за свободата - своята любов към народ и родина: „Ах, утре като премина през тиха бяла Дунава! „

Възкликанието издава високия градус на чувствата само при мисълта за този час на великото сбъдване. Наречието „утре“ съдържа мечтата за съдбовния и решителен час. Естетическото въздействие на белия цвят, мелодичността на старинната езикова форма- всичко носи белега на висши емоции, свързани с жаждата за борчески изяви, с копнежа за героичен подвиг. Изповядвайки пред майка си своите пориви и чувства, разкривайки мотивите на избора от него житейски път, бунтовникът я умолява да не страда, а да го разбере и приеме неговия избор. Нека тя му прости и на прощаване, при поемане по пътя на борбата, да му даде своя майчин благослов: „Прости ме и веч прощавай!“

Пренесъл се мислено в света на битката, бунтовникът се пренася със своето въображение в един свят с други измерения. Вътрешният му поглед вижда две съдбовни алтернативни картини - едната, носеща знака на трагичното, а другата - възплъщение на оптимистичното.

Правейки своя житейски избор, героят знае, че смъртта е вероятна възможност в борческия път: „Аз зная, майко,..., че може млад да загина.“ Това не разколебава обаче неговата решителност- готовността му да отдаде силите си на борбата включва и готовността му да се раздели с живота си: „каквото сабя покаже“.

Ето защо първата картина, която чертае въображението му, е картина на саможертвената смърт и нейния дълбок смисъл. Поетът изгражда една естетизирана картина на смъртта, в която лирическото пространство „горе“ и „долу“ има богато символно съдържание. „Горе“ - на скалистия връх, където се вият орлите (символ на волния човешки дух), е останал безсмъртният спомен за загиналия юнак. Високото пространство в съчетание с белия цвят (белег на чистота, на възвишеност) символизира величието на саможертвата, безсмъртието на подвига. „Долу“ „черната“ земя е попила „черните“ кърви на загиналия. Земята - пространствена опозиция на върха, съчетана със символното значение на черния цвят (цвят на смъртта), внушава представата за тленност, за физическа гибел, която бива надмогната обаче от безсмъртието на героя. То е представено и чрез образа на

песента „юнашка“, която ще разказва защо и как е загинал героят, какви думи е издумал „пред смъртта и пред дружина“. В нея ще бъдат съхранен и чувствата и мислите му, величието на неговия идеал, ще бъде съхранено безсмъртието на неговия дух.

Героят иска тази „песен юнашка“ да бъде чута не само от майка му, но и от невръстните му братя. В нея ще се чуе с още по-голяма сила онзи завет към братята, за който вече е помолил майка си да им предаде - да бъдат проникнати от неговото свободолюбие, смелост и непримиримост към потисничеството: „дето срещнат душманин,/ с куршум да го поздравят...“ Песента ще влее в душите им неговата любов и омраза, за да тръгнат и те по борческия път. Така саможертвената му смърт ще свърже поколенията. Загиналият има последователи, избрали пътя на борбата. Мотивът за саможертвата се съчетава с мотива за приемствеността в борбата.

Бунтовникът поставя пред майка си още по-високо изискване - не само да преглътне мъката, когато чуе несправедливи думи за сина си от хора, чужди на свободолюбието и родолюбието („нехранимайка излезе“), не само да потисне болката си от неговата смърт (която е още по-силна, когато наоколо хората се веселят), но и да предаде на синовете си „братя невръстни“ неговия революционен завет. Каква по-тежка мисия от тази за една майка! Но тя е „майка юнашка“, възпитала син „пред турци“ глава да „не скланя“. Другата картина, която рисува въображението на бунтовника, е победното завръщане на борците. Това е една празнична картина с жизнерадостна атмосфера, наситена с много колоритни национални багри. „Личните юнаци“, - както във фолклора, „с левове златни на чело, / с иглянки пушки на рамо, /и с саби-змии на кръстът“, излъчват сила, мъжество, красота. Картината се откроява със своята цветна гама (бръшлян, здравец, „китки“) - израз на радостното чувство от победата. Възклицателните изречения, повелителните глаголни форми („берете“, „късайте“, „плетете“), възходящата градация, получена от безсъюзното свързване на изреченията-всички стилистични и езикови средства предават изключителната емоционална приповдигнатост на лирическия герой. Бръшлянът и здравецът- цветя, с които нашият народ посреща и изпраща своите близки, са свързани с типичния национален израз на благодарност и признателност.

Най-голяма награда за героя е обаче целувката на майката. Поетът дава пряка оценка на неговия подвиг, назовавайки челото на победилия герой „красно“, тоест красиво. Повторението на думата „красно“ подчертава естетическия смисъл на това дело, свързвайки го с красотата, защото няма нищо по-красиво от подвига в името на народното щастие, особено когато е увенчан с успех. Дело, изпълнено с достойнство под знамето на свещения девиз: „ Свобода или смърт! „

Образът на майката неизменно е свързан с образа на либето - двете най-скъпи същества за героя-бунтовник. Както в голямото си страдание при известието за неговата смърт, те заедно мълчаливо ще потиснат своята скръб, така и сега те ще бъдат пак заедно - да споделят щастието си от победното завръщане на героя. Те живеят заедно в неговото съзнание, ето защо в своята радост от победата той отправя и към двете възторженото си възклицание: „...о, тогаз, майко юнашка! О, либе мило, хубаво! „

Бунтовникът ще попадне в прегръдките на майка си, а той ще прегърне либето си „с кървава ръка през рамо“ (епитетът „кървав“ подчертава юначеството на бунтовника). Сълзите на любимата са сълзи и от обич, и от радост, и от възхищение от героя, юнака, българина.

Въображаемото победно завръщане в родния край се заменя от реалността. Въображението прекъсва своя полет, защото е дошъл часът за действие - поемане по „страшния, но славен път“ - часът на преминаване на „тиха бяла Дунава“. Часът на сбъждане на заветната мечта. „Свобода и смърт юнашка! „ - това е девизът на бунтовника, който му дава духовни сили. И ако неговият жребий е саможертвената

смърт, единствената награда за него ще бъде признанието на народа: „умря, сиромас, за правда, / за правда и за свобода...” Той е избрал своя път в живота с ясното съзнание, че няма по-голямо щастие от това да се посветиш на едно благородно дело. Този е и смисълът на човешкия избор и човешкия живот.